

İktisat Politikası Tedbiri Olarak Yatırım İndirimi

Gülten ve Haydar Kazgan

I — G İ R İ Ő

Türkiye devlet ve özel teşebbüsün kalkınmaya beraberce iştirâk ettiği karma bir ekonomidir. Bu niteliğinden ötürü devlet yatırımları yanında özel teşebbüs yatırımlarının da iktisadî kalkınmaya hizmet edecek sahalara kaydırılması gerekmektedir. Bugüne kadar memleketimizde millî gelirin terkiibinde en önemli istihsal kesimlerini teşkil eden ziraat ve imalât sanayii yatırımları süratle kendine çekerek istihsal artışı bakımından diğer istihsal kesimlerine önderlik edememiştir. Bundan başka, iktisadî gelişme memleketin bilhassa batı bölgesinde yığılmış, bunun dışında kalan bölgeler iktisadî gelişmeden nisbî olarak ancak pek küçük bir pay alabilmiştir.

Gerek ziraat ve imalât sanayii gibi başlıca istihsal kesimlerini teşvik etmek, gerekse iktisadî gelişmeyi memleketin belirli bölgelerine inhisar etmekten kurtarıp, gelişmeyi mümkün olduğu kadar geniş bir sahaya yaymak ancak özel teşebbüs yatırımlarına tanınacak bazı imtiyazlara bağlıdır. Bilindiği gibi, memleketimizde gayri menkul kesimi rizikonun düşüklüğü, ticaret kesimi ise, kâr haddinin yüksekliği dolayısıyla bugüne kadar özel teşebbüs elindeki fonları kendilerine çekmiş ve dolayısıyla ziraat ve imalât sanayii nisbî olarak kârlılığın düşüklüğünden ötürü özel teşebbüsü cezbedememiştir*. Diğer taraftan, memleketin Doğu Anadolu ve Karadeniz gibi enfrastrüktür yatırımlardan yoksun, vasıflı işgücünün aradığı yaşama şartlarından mahrum ve ayrıca memleketin başlıca istihlâk merkezlerine uzak bölgeler için de, yatırılacak sermayenin getireceği rantabilitenin düşük olması dolayısıyla, aynı husus geniş ölçüde varit olmuştur.

[*] Bu genel açıklamanın daha teferrüatli bir tahlili için derginin bu sayısındaki Türkiye'de Kredi Politikası ile ilgili etüdümüze bakılması.

Özel teşebbüs yatırımlarını yönelten kâr gayesi olduğuna ve bu sahalarda kârlılık nisbeti düşük bulunduğuna göre, özel teşebbüs yatırımlarının kârlılığını yükseltecek tedbirler almadan yatırımların bu sahalara kayması beklenemez. Devletin özel teşebbüsün kârlılığını arttırmak için elinde birçok imkânlar mevcuttur: Ancak bu imkânlar bütçe ile sınırlı olduğu gibi tesirleri bakımından da birbirinden farklı bulunmaktadır. Devlet bu imkânları, enfastrüktürleri arttırmak gibi kendi yatırımları ile veya özel teşebbüsün sermaye rantabilitesini ucuz kredi, yatırım indirimi, sermaye yardımı, hızlandırıcı amortisman ve diğer vergi tasarrufları ile yaratabilir. Özel teşebbüse «direkt» diyebileceğimiz yardımlarla Devlet Plânlama Teşkilâtınca tesbit edilen sahalara özel teşebbüsün de yatırım yaparak kalkınmaya hizmet etmesi sağlanabilir.

II — ÖZEL TEŞEBBÜSÜ TEŞVİK TEDBİRİ OLARAK YATIRIM İNDİRİMİ

a) Genel açıklama.

Yukarki açıklamamızdan anlaşılacağı üzere, Türkiye gibi geri kalmış bir memlekette piyasa mekanizmasının yatırımları alternatif istihsal sahaları arasında ekonominin uzun vadeli büyüme gayelerile bağdaşacak şekilde tahsis etmesi beklenemez. Piyasa mekanizmasının bu aksaklığından ötürüdür ki, devletin çeşitli iktisat politikası tedbirleriyle özel teşebbüs yatırımlarını yöneltmesi gerekir. Bu gerçek gözönünde tutularak memlekelimizde çeşitli teşvik tedbirlerinden biri olan «yatırım indirimi» teklif edilmekte ve böylece kalkınmak için gerekli istihsal sahalarına özel teşebbüs yatırımlarını yöneltmek gayesi güdülmektedir.

Yatırım indirimi, özel teşebbüs yatırımlarının kârlılığını arttırmak gayesiyle uygulanabilecek çeşitli iktisat politikası tedbirleri arasında bir vergi politikası tedbiri, bir çeşit vergi muafiyeti olarak sınıflandırılabilir.

Belirli bir istihsal kesimi veya bölgenin gelişmesini teşvik için [1] vergi muafiyeti ise çeşitli şekiller alabilir: İthal edilecek

[1] Vergi muafiyeti yoluyla bölge kalkınmasına en canlı misali günümüzde İtalya vermektedir. Bak: Doç. Dr. Haydar Kazgan «İtalya'nın Bölge Kalkınmasında Vergi Muafiyetinin Rolü» İktisat ve Maliye, 15 Nisan 1962.

kapital teçhizatının gümrük resimlerinden, çeşitli harçlardan muaf tutulması; ham madde ve mamûller için deniz hava ve demiryollarında düşük târife uygulanması; Gelir ve Kurumlar vergilerinden indirim, istisna ve muafiyetler, gider vergilerinden muafiyet ve indirim gibi... Bugüne kadar memleketimizde vergi yoliyle özel kesim sanayiinin teşviki yoluna gidilmemiş, fakat sadece bazı sınaî mamûllerin istihlâkinin genişletilmesi veya daraltılması için gider vergileri kullanılmıştır. Sermaye produktivitesini yükseltmek gayesiyle yeterli tedbirlerin alınmamış olması, memleketimizde sanayiîin süratli bir gelişme göstermesine imkân vermemiş, sermaye spekülâtif ve monopolcü durumlardan yararlanma imkânı dolayısıyla ticarete ve emniyet saikiyle de gayrimenkule kaymıştır^[2].

Diğer taraftan içinde bulunduğumuz yıla kadar gerek cibayet güçlüğü ve gerek teşvik gayesiyle ziraat kesimi Gelir Vergisinden muaf tutulmuştur. Ancak Gelir Vergisi muafiyetine rağmen ziraat genel yatırımlar içinde pek düşük bir oran kapsıyabilmiş ve istihsal şartları geniş ölçüde ekilişlerin genişlemesine bağlı kalmıştır^[3]. Ekilişleri genişletmek imkânının çok daraldığı yıldan itibaren de ziraî istihsal duraklamış, entansifliğe gidilmesi gereken bir devrede istihsal masraflarının süratle yükselmesi beklenirken bu istihsal kesiminin Gelir Vergisine tâbi tutulmak için karar alınması yatırımları çekme ihtimalini daha da azaltmıştır. Sanayi kesimi bakımından varit olduğu gibi, ziraatte de biriken fonların şehirlerde gayrimenkullere ve kâr haddi yüksek spekülâtif sahalara aktığına şüphe yoktur. Burada şunu da belirtelim ki, sebeplerini daha önceki bir etüdde etraflıca bildirdiğimiz gibi^[4], ziraat ile ziraat dışı sektörlerde vergi yükü eşitliği sermayenin ziraati terketmesine kesin bir sebep olabilmektedir.

Tabii, yatırım indirimi sadece ziraat ve imalât sanayii değil, ilerde belirteceğimiz gibi, kalkınmaya hizmet edebilecek olan bütün istihsal kesimlerini kapsamaktadır. Bu bakımdan şumulü çok daha geniş bir vergi politikası tedbiridir ve memleketimizde genel

[2] Dr. Haydar Kazgan «Türkiye'de bir Sermaye Piyasasının Kurulması ve Yatırımların Finansmanı» İktisat Fakültesi Mecmuası, cilt XIX, sayı 1-4.

[3] Dr. Gülten Kazgan «Türkiye Ziraatında Arz Fonksiyonu» İstanbul 1962, s: 34-40.

[4] Gülten ve Haydar Kazgan «Türkiye'de Ziraî Kazançların Vergilendirilmesi ile İlgili bir İnceleme» İktisat Fakültesi Mecmuası, cilt XXI, sayı 1-4.

olarak özel teşebbüs yatırımlarını teşvik ve strüktürünü değiştirmek gayesiyle kullanılacağı anlaşılmaktadır.

Anglo-sakson memleketlerinde vergi yoluyla özel teşebbüsün teşviki de yatırım indirimi şeklinde ele alınmış ve söz konusu indirim sanayide sermaye teşekkülünün müşevviklerinin biri olmuştur. Yirminci yüzyılın başına kadar süregelen bu gelişme, sonraları Anti-Tröst kanunları gibi temerküzü önliyecek kanunlarla durdurulduğu halde, dağıtılmayan kazançların dağıtılan kazançlara nisbetle vergi yükünün düşük kalması vergi sisteminin bir prensibi olmaya devam etmiştir. Buna sebep olarak J. S. Mill'den beri iktisatçı ve maliyecilerin oy birliği ile kabul ettikleri teorik bir nokta da gösterilebilir. J. S. Mill'denberi dağıtılmayan kazançların dağıtılanlar gibi vergiye tabi tutulmasının tasarrufun çifte vergilendirilmesine yol açarak bir mükerrerlik yaratacağı belirtilmiştir [5]. Ancak Anglo-sakson memleketlerinde uygulanan bu teze karşılık diğer Avrupa memleketlerinin aynı yorumu kabul etmediği görülmektedir.

Fonksiyonel maliye anlayışına göre bütün ekonomi yönünden dağıtılmayan kazançların vergilendirilmemesi vergi kaybı değil, fakat verginin sadece geciktirilmesidir [6]. Bu fikre şunu da ilâve edelim ki, söz konusu geciktirme yığımlı bir gelişme tesiri yaratarak, gelecekteki vergi hasılatını geciktirilen tutarın birkaç katı artırabilir. Ayrıca, böyle bir indirim tasarrufu teşvik ederek, firma içinde indirim bulunmadığı hâle nazaran tasarruf ve yatırımları daha da yükseltmek suretiyle yığımlı büyüme tesirini hızlandırabilir.

Diğer taraftan bir nokta da firma içinde söz konusu teşvik tedbirleriyle gerçekleştirilen tasarrufların üstünlüğü ile ilgilidir. Şöyle ki : tasarruflar bu yolla gerçekleştirildiğinde, tasarruf ve yatırım arasındaki süre asgariye inmektedir. Çünkü firma içinde birçok yatırımlar tasarrufla aynı anda doğmakta ve böylece tasarrufun banka sistemi, özel şahıslar veya devlet elinde toplanıp yatırıma aktarıldığı hâle nazaran aradaki zaman süresi çok kısaltılmış olmaktadır. Memleketimizin şartları banka sistemi yoluyla yatırım yapacaklara fonların ancak oldukça uzun bir zaman süresi sonunda

[5] L. Einadi «Principi di Scienze delle Finanze» Torino 1952, s: 168-78.

[6] L. Einaudi, adı geçen eser, s: 216-228.

aktarılabilmesini mümkün kıldığından, yatırımların olgunlaşma süresinin uzunluğundan, ayrı olarak, bir de tasarruf - yatırım gecikmesi söz konusu olmaktadır[7].

Nihayet bir diğer husus da, borçlanma yoluyla yatırım yapmanın borç/sermaye oranı yükseldiğinde rizikoyu arttırması ve dolayısıyla yatırımları sınırlaması ile ilgilidir. Oysa, firma kendi tasarrufları ile yatırımları gerçekleştirdiğinde rizikonun yüksekliği dolayısıyla yatırımların sınırlanması da söz konusu olamayacağına göre, firmanın yatırım hacminin borçlanma haline nazaran yükselmesi beklenebilir [8].

Memleketimizde sermaye piyasasının henüz teşekkül etmiş bulunmaması, Türkiye Sınaf Kalkınma Bankası hariç, bankaların uzun vâdeli sınaî kredi vermemeleri, özellikle sermaye şirketlerinde sermaye maliyetinin diğer firmalara nazaran düşük kalmasına imkân bırakmamaktadır. Bu olay dolayısıyla sermaye şirketlerinin daha düşük kâr hadleri vaâdeden fakat sosyal faydası yüksek sahalara kayması, tabiidir ki, beklenemez.

Ancak memleketimizde sermaye şirketlerinin esasen yaygın olmaması ve mevcutların da bünye bakımından şahıs şirketlerinden pek farklı bulunmamaları dolayısıyla yatırım indirimini sadece birincilere inhisar ettirmek bir münakaşa konusu olabilir [9]. Sermaye piyasası kurulmasına yardım edecek olan sermaye şirketlerinin gelişmesi için, bir bakıma indirimden sadece bu hukukî şekildeki şirketlerin faydalandırılması kabul edilmek gerekir. Diğer taraftan, sermaye şirketlerinin belirttiğimiz bünye özelliği, diğer bir deyişle, büyük bir kısmının aile şirketi durumunda bulunmalarından ötürü, bunlar arasında bir ayırma yapma gereği ortaya çıkmakta-

[7] Dr. Haydar Kazgan, «Yatırımlarda Finansmanın Rolü» İktisat Fakültesi Mecmuası, cilt XX, sayı 1 - 4.

[8] Dr. Gülten Kazgan, «Türkiye Ziraatında Belirsizlik: Mahiyeti ve İktisadî Tesisleri.» İktisat Fakültesi Mecmuası, cilt XX, sayı 1 - 4.

[9] Nitekim İtalya'da güney bölgesinde uygulanan yatırım indiriminde bilanço esasına göre defter tutmak şartı konulmuş, işletmenin hukukî şekli nazarı itibara alınmamıştır. Ancak dağıtılmayan kazançlarla istenilen yatırımları yapacak başka şirketlerin sermayesine hisse senetleri satın alma yoluyla iştirâk halinde iştirâkçinin ve iştirâk olunanın sermaye şirketi olması istenmiştir. Şunu unutmamak gerekir ki İtalya'da şirketleşme olayını vergi yoluyla teşvik etmeğe, hiç olmazsa memleketimizdeki kadar lüzum yoktur.

Doç. Dr. Haydar Kazgan, «İtalya'da Yatırım İndirimi» Maliye Enstitüsü Konferansları, 1962.

dır. Şöyle ki : hisse senetleri piyasada alınıp satılabilen, tahvil ihraç eden ve bunun için de piyasa şartlarına bağlı kalarak sadece şeklen değil, fakat fiilen de bir sermaye şirketi vasıflarını taşıyan şirketlere yatırım indiriminden faydalanma bakımından bir üstünlük tanınmalıdır. Diğer bir deyişle, Bilânço esasına göre vergilendirilen bütün işletmeler için yatırım indirimi uygulanmalı, fakat indirim payı adı geçen tipteki sermaye şirketleri bakımından yüksek olmalıdır. Böylece vergi çok yönlü bir teşvik yaratarak indirimin gelir yaratma kudretini artıracaktır.

b) *Uygulama şekli.*

Genel vergi reformu raporunda «Yatırım indirimi» ile kasdedilen indirim, sadece dağıtılmayan kazançlarla yapılan yatırımlar değil, fakat diğer kaynaklardan yapılan yatırımlar için de söz konusudur [10]. Bu karma sisteme sebep olarak âtil fonların ve Aktiflerin hareket geçirilip verimli sahalara kanalize ettirilmesi gösterilebilir. Şöyle ki : yatırım indirimi sadece dağıtılmayıp devletçe istenilen yatırımlara tahsis edilen kârlara değil, fakat istenilen yatırımların getirecekleri kârlara da uygulanacaktır [11]. Birincide indirimin uygulanması için kazancın dağıtılmayıp yatırılması gerektiği halde, ikincide kârların yatırıma tahsis edilmesi zorunluğu yoktur. İkinci yolla âtil fonların veya Aktif'lerin istenilen yatırımlara kaydırılması halinde mükellefi tasarrufa teşvik etmek yerine âtil fonlarını âtil bırakmaktan vazgeçirmek gayesi güdülmektedir. İndirime tâbi yatırımların getiridiği kârların vergiden kısmen de olsa muafiyeti, birinci halde olduğu gibi cebri bir tasarrufa bağlı bulunduğundan, yatırımı yapanların istihlâke tahsis edebileceği kârları dahi artırabilir. Memleketimizde yüksek gelirli sınıfın istihlâk meylinin yüksek olması dolayısıyla mükelleflerin bu şekli birinci şekle tercih edecekleri söylenebilir.

Vergi Reform Komisyonu yatırım indiriminin bilânço usulüne göre defter tutan şahıs şirketleri ve sermaye şirketlerinin ticarî ve ziraî kazançlarına uygulanacağını kabul etmiştir. Yatırımların fi-

[10] Genel Vergi Refirmu Raporu, İstanbul, 1961, s: 32 - 33.

[11] Nitekim İtalya'da kaynağı ne olursa olsun munzam yatırımlardan elde edilecek kârların, yatırımların güney bölgesinin kalkınmasına hizmeti şartıyla «Ricchezza Mobile-B» kategorisinden muaf olması usulü kabul edilmiştir. Buna göre 1957 yılından başlamak üzere Güney bölgesinde istenilen şartlara uygun munzam yatırımlara ait kazançlar Gelir Vergisinden muaf kılınmıştır. Bak: Doç. Dr. Haydar Kazgan, adı geçen konferans.

nansman kaynağı ile ilgilenmeksizin indirim, hem mevcut işletmelerin genişletilmesi, hem de yeni kurulacak teşebbüslerin yapacağı yatırımlar için vârit olacaktır.

Rapordaki görüşten, yatırım indiriminden faydalanma imkânının başlıca üç değişgenin fonksiyonu haline getirilmek istendiği anlaşılmaktadır: 1) hukukî şekil; 2) istihsal kesimi; 3) coğrafi bölge. Hukukî şekle göre, ayırma kurumlarında indirim nisbetinin %60-70 arasında olmasının teklif edilmesine karşılık şahıs firmalarında %30 - 45 arasında indirim uygulanması dolayısıyla ortaya çıkmaktadır.

Istihsal kesiminin bir fonksiyonu olarak indirim gerek uygulanacağı asgarî yatırım miktarı gerekse indirim nisbeti bakımından bir fark göstermektedir. Şöyle ki: Komisyon indirimin uygulanacağı asgarî yatırım miktarını 250.000 lira olarak kabul etmekle beraber ziraat kesimi ve ekonomik kalkınma bakımından özel bir önem taşıyan faaliyetlerde bunun yarısı tutarındaki yatırımın da indirime hak kazanacağını kabul etmiştir. Diğer bir deyişle, 125.000 liralık yatırım ziraat ve ekonomik kalkınma bakımından özel bir önem taşıyan faaliyetler için, indirimden faydalanmak bakımından yeter sayılmıştır. Ayrıca, ziraat kesiminde şirketleşmenin bulunmadığı gözönünde tutularak %60 - 75 oranındaki yatırım indiriminin ziraattaki şahıs firmalarına da uygulanması, hattâ kimyevî gübre, ilâçlama gibi carî masrafların da yatırım sayılması teklif edilmektedir.

Coğrafi bölgenin fonksiyonu olarak yatırım indirimi bir taraftan geri kalmış bölgelere yatırımların teşviki, diğer taraftan aşırı büyüme eğilimini gösteren yerlerde teşvikin ancak bazı sahalara inhisar ettirilmesi şeklini almaktadır [12]. Bölgesel kalkınmayı gerçekleştirmek için geri kalmış bölgelere yapılan yatırımlar %75 nisbetinde indirimden faydalanacakları gibi, indirimden faydalanmak için gerekli asgarî yatırım miktarı da 125.000 lira olarak tesbit edilmektedir. Diğer taraftan, köyden şehre akın, sanayileşme gibi olaylar dolayısıyla yatırımların esasen büyük bir kısmını kendilerine çeken İstanbul, Ankara gibi şehirlerde ancak turizm ve tesbit edilecek sınırlı birkaç faaliyetin indirimden yararlanması gerektiği görüşü komisyona hâkimdir.

[12] Bu konuda bak: Gülten Kazgan, «İktisadî Kalkınma Bölgesel Farklılaşma ve Devlet Müdahalesi», İktisat ve Maliye Mecmuası, cilt VIII, sayı: 1.

Komisyon özel kesimin yapmayı tasarladığı yatırımların indirimden faydalanma bakımından gerekli şartları taşıyıp taşımadığının tesbiti için, bir Yatırım Ofisi kurulmasını teklif etmektedir. Yatırım indiriminden faydalanmak isteyenler yatırıma ait plân, proje ve finansman hesaplarını Ofise tevdi edecek ve Ofis yatırımın gerekli şartlara uygunluğunu araştırdıktan sonra tasdik edecek ve proje sahibi müessese ancak bundan sonra indirimden faydalanabilecektir. İndirimin başlama tarihi ise: «indirimden faydalanacak elemanların aktife giriş tarihi» dir.

Yukarda kısaca anahatlariyle belirtmiş bulunduğumuz yatırım indirimi ile ilgili Vergi Reform Komisyonunun teklifi âtıl fonların harekete geçirilmesi, ve ekonomik kalkınmayı süratlendirecek faaliyet sahalarının geliştirilmesi gayesini gütmektedir. Bugüne kadar memleketin ekonomik gelişmesinde önemli bir rol oynamamış olan özel teşebbüse bu indirim sayesinde büyük bir imkân verilmekte olduğu açıktır. Ancak Komisyonun yaptığı teklifte üzerinde durulması gereken belli başlı birkaç nokta mevcuttur. Aşağıda, kısaca bu noktalar üzerinde durulacaktır.

Bir kere, yatırım indiriminden, belirtilen istisnalar dışında, yararlanabilmek için asgarî 250.000 liralık yatırım yapılması şartı dolayısıyla ancak büyük firmaların yararlanabileceği anlaşılmaktadır. Türkiye'de yaygın firma tipinin küçük firmalar olduğu gözünde tutulursa, mevcut firmaların pek küçük bir nisbetinin indirimden yararlanabileceği ortaya çıkar. Bununla beraber teklif edilen asgarî yatırım miktarının şirketleşme ve büyük firmayı teşvik etmek gibi bir faydası olduğu şüphesizdir. Ayrıca, indirimin uygulanması, vergi kanunlarına göre tutulan kayıtların sağlamlığı ve düzgünlüğüne bağlı olacağına göre, resmî kayıtların daha mükemmel bir şekilde tutulabildiği şirketlerin yararlanma imkânı herhalde çok daha fazla olacaktır. Kısacası, yatırım indiriminin uygulandığı ilk yıllarda memleketimizde yaygın bulunan küçük işletme tipi dolayısıyla bundan yararlanabilecek çok az sayıda firma bulunacağı halde, indirim şirketleşme ve firma büyümesini teşvik ettiği nisbette daha geniş bir uygulanma sahası bulabilecektir.

İndirimle ilgili olan teklifte göze çarpan diğer bir nokta şahıs firmaları ile kurumlar arasında uygulanacak indirim nisbeti bakımından bir ayırma yapılmasıyla ilgilidir. Yürürlükteki vergi sistemimiz kurumlardan elde edilen kazançları ayrıca Kurumlar Vergisi

sine tâbi tutmakla daha ağır bir vergi yükü altında bırakmayı hedef tutmaktadır. Yatırım indiriminin etkisi ise Kurumlar Vergisi ile güdülen gayenin bertaraf edilmesi yönündedir.

Bilindiği gibi, yürürlükteki vergi sistemine göre en son tranştan vergi ödeyen (yani geliri 500.000 lira üstünde olan bir vergi mükellefi için vergi nisbeti %60'dır; bu kazancın bir kurumdan gelmesi halinde, Kurumlar Vergisi dolayısıyla, bu oran %68 e çıkmaktadır. Ayrıca, daha düşük tranşlarda vergi ödeyenler için söz konusu vergi yükü farkı kurumlardan gelen kazançlarda daha da yüksektir. Bu bakımdan indirimde Kurumlar lehine olan fark dolayısıyla şahıs firmaları ve kurumların vergi yükünde aşağı yukarı bir eşitlik sağlanacak gibi gözükmektedir.

Ancak unutmamak gerektir ki, bu fark bir diğer şekilde ortadan kaldırılmaktadır. Şöyle ki: mevcut sisteme göre kurumların dağıtmadıkları kazançların vergi yükü %36da durduğundan, yatırım indiriminin uygulanmasında kurumlara munzam bir avantaj sağlandığı iddia edilebilir. Zira, yürürlükteki vergi sisteminde kurumların dağıtmadıkları kazançların vergi yükü esasen hafifletilmiştir. Meselâ, en yüksek tranştan vergi ödeyen bir ortak için gelirin tamamının kurumdan gelmesi ve bu gelirin kurumdan çekilmeyip yatırıma tahsis edilmesi vergi yükünü %68 den %36 ya indirmektedir; böylece, % 32 nisbetinde bir vergi tasarrufu söz konusudur. Oysa, aynı gelirin kurum olmayan bir işletmeden gelmesi halinde gelir dağıtılsın dağıtılmasın vergi yükü %60 olarak kalmaktadır. Kurum kazançları için ayrıca % 60-75 nisbetinde bir matrah indirimi uygulamak, düşünülen sistemin kurumlar lehine olan farkı şiddetlendireceğini göstermektedir.

Bir kurumda, meselâ 600.000 lira kâr hissesi olan bir ortak, bu tutar dağıtılmadığı takdirde sadece 216.000 lira vergi ödediği halde, aynı tutardaki geliri bir şahıs firmasından elde ettiğinde 360.000 lira ödemektedir. Aşağıdaki misalden yatırım indirimi dolayısıyla kurumdan ve kurum olmayan firmadan elde edilen 600.000 liralık gelirin vergi yükünün nasıl değiştiği görülebilir. (Yatırım indirimi Kurumlar için %60, kurum olmayanlar için %30 nisbetinde olduğu faraziyesiyle)

Sermaye şirketi halinde vergi yükü :

$$600.000 - (0,60 \times 600.000) = 600.000 - 360.000 = 240.000$$

$$240.000 \times 0,36 = 86.400 ; \quad \frac{86.400}{600.000} = \%14,4.$$

Görüldüğü gibi %60 yatırım indirimi sayesinde vergi yükü %14,4'e düşmektedir. Diğer taraftan aynı miktarda gelir bir şahıs firması tarafından yatırıma tahsis edildiğinde vergi yükünde hafiflemenin çok az olacağı aşağıdaki misalde gösterilmektedir :

Şahıs firması halinde vergi yükü :

$$600.000 - (0,30 \times 600.000) = 600.000 - 180.000 = 420.000.$$

Yıllık kazanç 420.000 lira olan bir mükellef 193 sayılı kanuna göre yıllık gelir vergisi olarak 244.000 (indirimsiz) lira ödemektedir.

$$\frac{244.000}{600.000} = \%40,7.$$

Böylece indirimin uygulanmasında Kurum-mükellefin lehine bir mükerrerlik, kurum olmayanlar bakımından bir adaletsizlik yaratacaktır. Bununla beraber sermaye şirketlerinin kurulmasını teşvik için bu mükerrerliğe katlanmanın gerektiği de iddia edilebilir.

Görüldüğü üzere, mevcut vergi sistemi içinde yatırım indiriminin raporda kabul edilen nisbetlere göre uygulanması sermaye şirketleri lehinde bir durum yaratmaktadır. Kanaatimizce, indirimin daha basit bir şekle sokulması, sermaye şirketlerinin vergi yükünü arttırmak maksadiyle konulan Kurumlar Vergisini indirime hak kazanmış kazançlar için uygulamamak ve böylece mevcut sistemin diğer bir gereği olan %20 nisbetindeki Gelir Vergisi stopajı ile iktifa etmekle mümkündür. Böylece kazançlarını dağıtmayıp kanun koyucunun istediği yatırımları yapan şirketler, dağıtmadıkları kazançları için sadece %20 nisbetinde bir vergi ödemiş olacaktır. Dağıtılan kazançlar bakımından ise hâlen yürürlükte olan sistem muhafaza edilecektir. Diğer bir deyimle kanun koyucunun istediği yatırımlar dağıtılmayan kazançlarla yapılırsa %36 olan nisbet %20'ye

inmiş olacaktır. Kanun koyucunun istediği yatırımların kaide olarak mükellefin teşvik edilmeden yapmayacağı yatırımlar olduğu kabul edilirse, aradaki % 16 nisbetindeki vergi yükü farkını iyi bir müşevvik saymak gerekir. Şahıs firmaları için, kanaatimizce yatırım indirimi konusu sadece indirim nisbetinin tayinine değil, fakat aynı zamanda diğer faktörlere de bağlanmak gerekir. Memleketimizde de şirketleşme ve büyük işletme tipini teşvik etmek maksadile indirimin bunlara uygulandığı en doğru hareket olacağı gibi, hattâ, daha önce de söylediğimiz üzere, indirimin sermaye şirketleri için de hisse senetlerinin piyasada muamele görmesi şartına bağlanması düşünülebilir. Sermaye piyasasının kurulmasına hizmet edecek anonim şirket tipinin teşviki için indirim bir vasıtâ olarak kullanılabilir. Ayrıca şurası da muhakkaktır ki, bugün Türkiye'de bilhassa sanayide mevcut işletmeleri gerçek mânada anonim şirket hâline getirilmedikçe yatırım indirimi ile bunlara verilecek vergi tasarrufları ancak çok yüksek nisbetlere ulaştığı takdirde bir müşevvik olacaktır. Bu da, tabiidir ki, sosyal maliyeti çok yüksek bir karar olarak bunu kanunlaştıracakların çok düşünmelerini gerektirecektir. Bundan başka, indirimin uygulanması için kabul edilen asgarî yatırım hacminin meselâ 250.000 lira olarak kabulü küçük ve orta işletmeleri indirim dışında bırakmakla beraber, yukarıda belirttiğimiz tipte anonim şirketlerin bulunmadığı memleketimizde, bu yatırım hacmine ulaşabilecek işletmelerin dahi kanun koyucunun istediği yatırımları yapmak için %20 - 30 gibi nisbetlere razı olmayacakları malûmdur. Olsalar dahi, bu olay bizi kanun koyucunun yatırımları seçimde hataya düşürdüğünü düşünmeğe sevk eder.

Nihayet, Vergi Reform Komisyonunca yapılan teklifte üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da, yatırım indirimine hak kazanabilmek için takip edilecek usul ve bu usulün yol açacağı karışıklıkla ilgilidir. Bir kere, yatırım indiriminden faydalanacak faaliyetler ve bölgelere yapılacak yatırımlara ait projelerin Yatırım Ofisi gibi merkezî bir otoriteye tasdikten sonra indirimden faydalanması usulü yatırımları geciktirecek, bürokratik usullere geniş ölçüde yer verecek yatırımların hem sosyal hem özel maliyetini yükseltebilecektir. Kaldı ki, genel olarak işletmelerde bir kısım kazançların dağıtılmaması otonom yatırımların gerektirdiği kaçınılmaz bir sonuçtur; firmalarda bazı yatırımlar kârlarla hem zaman olarak doğmaktadır. Meselâ, işletme istihsal hacmini yükseltmek

gayesiyle faaliyet yılı içinde yeni bir makina almak zorunda kalabilir. Oysa, proje tasdiki usulüne gidildiğinde bunun için tasdik sonucunu beklemek gerekecek ve istihsal artışı bir gecikme ile ortaya çıkabilecektir. Memleketimizde bürokratik usullerin işleri ne kadar geciktirdiği göz önünde tutulursa, bu gecikmenin gerek işletme ve gerek ekonomi bakımından oldukça önemli olacağı ve neticede yatırım indiriminden beklenen faydanın bu suretle asgariye inmiş bulunacağı söylenebilir.

Bu mahzurları önlemek için her projenin ilgili merci tarafından uygulanmadan evvel tasdiki yerine objektif kıstasların önceden belirtilmesi ve mükelleflerin bu kıstaslara uygun yatırım yaptıklarını beyan suretiyle indirimden faydalanmaları usulü akla gelmektedir. Yapılan yatırımın bu kıstaslara uygunluğu tasdik olunduktan sonra da indirim katı safhaya girmelidir. Şöyle ki: mükellefin beyanı suretiyle indirim *muvakkat* olarak uygulanmalı yani vergi borcu tecil edilmeli, sonra proje tasdik edilince de indirimden faydalanma katı şekil almalıdır. Proje kıstaslara uymadığı için tasdik edilmezse, bu defa tecil edilen verginin geç ödeme cezası ile tahsiline gidilmelidir [13].

Bundan başka, özel kesim yatırımlarını inceliyen Türkiye Sınaf Kalkınma Bankası yanında bir de Yatırım Ofisinin kurulması ve her ikisinin de Devlet Plânlama Teşkilâtınca hazırlanacak genel plâna bağlı kalması gereği tatbikatta bir takım karışıklıklara yol açabilecektir. Hattâ, bir süre sonra yatırım projeleriyle ilgili sözkonusu müesseselerin faaliyetlerini de koordine etmek üzere bir diğer mercie ihtiyaç hissedilmesi ve bürokratik işlerin biraz daha da yayılması hiç beklenmedik bir sonuç değildir.

III — YATIRIM İNDİRİMİ VE GENEL YATIRIM HACMI.

İktisadî kalkınma hızını yükseltmek için yatırım hacmini artırmak zorunda bulunan memleketimizde yatırım indiriminin genel yatırım hacmi üzerindeki tesiri özel kesim yatırımlarının strüktüründeki değişme kadar önemlidir. Nitekim vergi reformu raporun-

[13] Doç. Dr. Haydar Kazgan «İtalya'da Yatırım İndirimi» Maliye Enstitüsü Konferansları, yıl 1961 - 62.

da bu teklif yapılabilecekleri yatırım indiriminin en çok münakaşa edilen tarafı da bu olmuştur.

Devletin özel kesimden vergi olarak alacağı fakat indirim dolayısıyla özel kesim elinde kalan fonları eğer alsaydı yatırıma tahsis edeceği ve devletin kaybettiği vergi varidatını enflasyonla veya istikrazla kapatmak yoluna gitmediğini farzedelim. Açıktır ki, devlet varidat kaybını bu yollarla karşıladığı ve özel kesimin elinde kalan vergiye gidecek fonlar da yatırıma gittiği takdirde, kaynağı enflasyon olan bir yatırım hacmi artışı görülecektir^[14]. Veya, özel kesimin indirim dolayısıyla yatırıma ayırdığı fonlar devlet elinde cari giderlere harcanacak olduğu takdirde indirim yine genel yatırım hacminde bir artış ile sonuçlanacaktır. Ancak enflasyonist finansmana gitmemek ve yatırım hacmini artırmak için verilen politik kararları gözönünde tutarsak yukarıda yaptığımız faraziyeler çerçevesinde meseleyi ele almanın daha gerçeğe yakın olacağı anlaşılır. Bu faraziyeler çerçevesinde karşımıza başlıca üç ihtimal çıkmaktadır:

1) Vergi ile devlete aktarılacak fonlara eşit bir tutarın müteşebbis tarafından yatırılması. Bu takdirde genel yatırım hacminde bir artış olmaksızın sadece özel kesim yatırımlarının strüktüründe bir değişme olacak ve indirim bulunmadığında özel kesimin girmeyeceği bölgeler ve istihsal kesimlerine devlet kesimi yerine özel teşebbüs yatırım yapmış olacaktır. Dolayısıyla bu halde ne genel yatırım hacmi ve ne de genel yatırımların strüktüründe bir değişme söz konusudur.

Ancak, burada şunu da belirtelim ki, devlet harcamalarının gelir yaratıcı tesiri özel kesim harcamalarına nazaran daima daha yüksektir. Zira Devlet harcamaları dolayısıyla millî gelirdeki değişme (Devlet harcamalarındaki değişme + devlet harcamalarındaki değişmenin çoğaltan tesiri)'ne eşit olduğu halde özel kesim harcamalarının tesiri sadece çoğaltan tesirinden ibarettir. Diğer bir deyişle devlet harcamalarındaki değişme tutarında daha az bir gelir yaratıcı kuvveti vardır^[15]. Bu bakımdan, ilerki yıllarda vergi varidatını ve devlet elinde yatırılabilir fonları yükseltmek bakımından bir

[14] [15] Gülten ve Haydar Kazgan a.g.e. G. Parravicini «Debito Pubblico, Reddito, Occupazione» Rivista di Diritto Finanziario et Scienza delle Finanze, Haziran 1951.

zaman süresi gözönünde tutulduğunda, devlet harcamalarının üstünlüğü kabul edilmek gerektir.

2) Yatırım indirimi özel kesimi istihlâkini kıskarak yatırım hacmini yükseltmeğe, âtil tutulan ve spekülâtif maksatlar için kullanılan fonları yatırıma aktarmağa veya lüks gayrimenkullere gidecek fonların ekonominin produktivitesini artıracak sahalara sevkini teşvik edebilir. Müteşebbislerin hangi sahalara yatırım yapmaları gerektiğini tahmin edememeleri engeli düşünülürse, yatırım indiriminin uygulanacağı sahalara tesbit edilmekle müteşebbise yol gösterilmesi ve böylece indirimin bulunmadığı halde lüks gayrimenkullere veya lüks istihlâke gidecek fonların bu sahalara çekilmesi kuvvetle muhtemeldir. Bundan başka, daha önce de belirttiğimiz gibi, yapılan bir yatırımın gerektireceği diğer yatırımlar, kredi arzı elâstik olmadığı takdirde, istihlâki kıskarak yatırım hacmini genişletmek bakımından müsbet bir rol oynayabilir; kuvvetli kapital talebi bulunduğu hallerde marjinal tasarruf meylinin yükselmesi beklenebilir [16]. Bundan başka, yatırım indirimi dolayısıyla tasarruf edilen fonların ofofinansmana ayrılması, borçlanma yoluyla firma büyümesinin finanse edildiği hâle nazaran rizikoyu azaltarak firma büyümesini teşvik edici bir rol oynayabilecektir. Rizikonun bu şekilde azalması dolayısıyla de özel kesim yatırım hacminin vergi olarak ödenecek tutardan daha fazla yükselmesi olağan sayılmak gerekir. Tabii, ayrıca yatırımların ofofinansmanla karşılanması firma içinde yatırımın tasarrufla birlikte doğmasına sebep olduğu için, finansman yollarına nazaran firmada büyüme daha süratle gelişebilecektir. Memleket ekonomisi bakımından ise, geri kalmış memleketlerde geniş çapta âtil kapasite bulunmaması dolayısıyla yatırım harcamalarının ilk safhada bir fiyat artışına yol açması ve ancak istihsal piyasaya çıktuktan sonra fiyat artışlarını önleyici bir etki yaratmasından ötürü, bu finansman metodunun enflasyonist tesirleri de hafifleteceğini iddia etmek mümkündür. Memleketimizde de geniş çapta âtil kapasite bulunmamasından ötürü, yatırım indirimi dolayısıyla firmaların yatırım mallarına munzam talebiyle beraber fiyatlarda bir yükselme beklenebilir. An-

[16] Nitekim Türkiye ve Endonezya'da köylerde yapılan bir araştırma kapital talebinin kuvvetli olduğu hallerde marjinal tasarruf meylinin %60'a kadar çıktığını ortaya koymuştur. Bak: C. Wolf Jr. ve S.C. Sufrin «Capital Formation and Foreign Investment in Underdeveloped Areas» Syracuse 1953, s: 13.

cak yatırımların artmasıyla istihsal hacmindeki genişleme bu artışı durdurabilecektir. Yatırım indiriminin âtıl fonları harekete geçirmesi halinde ise yatırım ânında fiyat yükselmesi şiddetli olsa da devre sonunda yaratılan munzam hâsıla ile bu fiyat yükselmesi geçici olacaktır. Yatırımın yarattığı munzam gelir artışı dolayısıyla ortaya çıkan istihlâk artışı mal ve hizmet arzındaki artışla karşılanacağından, yatırımların bu yolla artırılması enflasyonist bir tazyik yaratmış olmayacaktır. Oysa aynı artışa kredi genişlemesi yoluyla gidildiğinde, devre başında yükselen fiyatların devre sonunda yarattığı gerçek tasarrufun devre başındaki munzam krediye eşit olmaktan geri kalması halinde fiyat yükselmeleri kronik bir hale gelebilir. Kaldı ki; yatırım indirimi uzun bir devre süresince uygulandığında firmaların indirimden faydalanmak üzere artan bir ölçüde tasarrufa gitmeleri kârlarını âzamileştirmek gayesine uygundur. Bu bakımdan yatırım indiriminde fiyat yükselmeleri herhalde sadece indirimin ilk uygulandığı yıllarda sözkonusu olacaktır.

3) Nihayet diğer bir ihtimal de özel kesimin nasıl olsa yatırıma ayıracağı fonları indirimden faydalanılan sahalara yöneltmesi fakat vergi tasarrufunu istihlâke veya produktif olmayan gayelere harcamasıdır. Bu halde özel kesim yatırımlarının strüktüründe bir değişme ile beraber vergi varidatının azalmasına paralel olarak genel yatırım hacminin azalacağı açıktır. (Bu husus müteşebbisin kararları ile ilgili bahiste ele alınacaktır.)

Yukardaki üç ihtimalden ekonomi bakımından en faydalı olanı şüphesiz ki ikincisidir. Yaptığımız açıklamadan da anlaşılacağı gibi yatırım indirimi dolayısıyla genel yatırım hacminde bir artış olması ihtimalini kuvvetlendiren birçok sebepler mevcuttur. Ancak, genel yatırım hacminde yatırım indirimi dolayısıyla bir artış olması geniş ölçüde yatırım indiriminin kapital rantabilitesini artırma nisbetine bağlıdır. Kapital rantabilitesindeki cüzî artışlar dolayısıyla yatırım hacminde önemli bir artış olması beklenemeyeceği halde rantabilitedeki büyük artışlar yatırım hacminde önemli bir artışa yol açabilir. Bu bakımdan yatırım indiriminin kapital rantabilitesini ne oranda arttırdığı meselesi üzerinde durmaksızın genel

yatırım hacmi üzerindeki tesirini anlamak mümkün olmayacaktır [17].

T a b l o I.

Sermaye Şirketlerinde Yatırım İndirimi dolayısıyla Kapital Rantabilitesindeki değişmeyi gösterir tablo

1 — Şeriklere ait Gelir Vergisi nisbeti %20 olursa : Mecmu vergi yükü % 36

Kurumlar vergisi matrahı	İndirim nisbeti	Kurumlar ve gelir vergisi	Vergiden sonra kazanç veya net yatırım	Kâr/Yatırım %6	İndirimin tesirile Kap. rantabilitesi
1.000.000	—	360.000	640.000	38.400	% 6
500.000	%50	180.000	820.000	49.200	% 7,7
400.000	%60	144.000	856.000	51.360	% 8,
250.000	%75	90.000	910.000	54.600	% 8,25

2 — Şeriklere ait Gelir Vergisi nisbeti %40 olursa : Mecmu vergi yükü % 52

1.000.000	—	520.000	480.000	28.800	% 6
500.000	%50	260.000	740.000	44.400	% 9,3
400.000	%60	208.000	792.000	47.520	% 9,9
250.000	%75	130.000	870.000	52.200	%10,9

3 — Şeriklere ait Gelir Vergisi nisbeti %60 olursa : Mecmu vergi yükü % 68

1.000.000	—	680.000	320.000	19.200	% 6
500.000	%50	340.000	660.000	39.600	%12,4
400.000	%60	272.000	728.000	43.680	%13,7
250.000	%75	170.000	830.000	49.800	%15,6

[17] Kapital produktivitesinin geri kalmış memleketlerde yükselmesi için alınacak tedbirlerin genel yatırım hacmi üzerindeki tesirleri için bak: N. Rosenberg, «Capital Formation in Underdeveloped Countries», American Economic Review, September 1960.

T a b l o II.

Yatırım İndirimi ve Atıl Fonların Yatırılması Dolayısıyla
Vergi Yükündeki Değişmeyi gösterir Tablo

Tabloda kabul edilen ipotezler : 1) Ticari kazanç/Yatırım nisbeti % 10; 2) 193 sayılı kanuna bağlı cetvel «indirimsiz» tarife. 3) Gelir Vergisine tâbîlik.

Y a t ı r ı m	Ticari Kazanc (Matrah)	İndirim nisbeti	İndirimli matrah	Ödenen vergi	Marjinal Kazancın vergi %	Ortalama vergi yükü % dest
Orij. 1.000.000	100.000					
Marj. 200.000	120.000	—	—	50.750	%50	42,3
		%50	110.000	45.750	%25	38,10
		%60	108.000	44.750	%20	37,6
		%75	105.000	43.250	%16,25	36,—
Orij. 1.000.000	100.000					
Marj. 400.000	140.000	—	—	62.250	%53,75	44,4
		%50	120.000	50.750	%25,62	36,1
		%60	116.000	48.750	%20,—	34,8
		%75	110.000	45.750	%12,50	32,6
Orij. 3.000.000	300.000					
Marj. 1.000.000	400.000	—	—	230.000	%70	57,50
		%50	350.000	195.000	%35	48,9
		%60	340.000	188.000	%28	47,—
		%75	325.000	177.500	%17,75	44,4
Orij. 5.000.000	500.000					
Marj. 1.000.000	600.000	—	—	360.000	%60	60,—
		%50	550.000	330.000	%30	55,—
		%60	540.000	324.000	%24	53,—
		%75	525.000	315.000	%15	52,5
Orij. 5.000.000	500.000					
Marj. 3.000.000	800.000	—	—	480.000	%60	60,—
		%50	650.000	390.000	%30	48,75
		%60	620.000	372.000	%24	46,50
		%75	575.000	345.000	%15	43,1

Yukardaki tabloda bir sermaye şirketinde ortaklara ait değişik Gelir Vergisi nisbetlerinde yatırım indirimi dolayısıyla kapital rantabilitesinin nasıl değiştiği gösterilmektedir (Tablo I). Tablodan da anlaşılacağı gibi, ortaklara ait vergi yükü ne kadar yüksekte yatırım indirimi dolayısıyla kapital rantabilitesi de o kadar artmakta ve en yüksek tranştan vergi ödeyenler halinde azamî hadde erişmektedir. Bu bakımdan, yatırım indiriminin teşvik edici rolü ancak en yüksek tranşlarda vergi ödeyenler için söz konusu olacak, diğer hallerde ise kuvvetli bir müsevvik olmayacak demektir. Rizikonun çok yüksek ve kâr tahminlerinde yanılma payının pek büyük olduğu memleketimizde yatırım indirimi dolayısıyla kâr hadlerinin bir iki puan oynaması, açıktır ki, müteşebbisleri bu sahalara yatırım yapmağa sevkedecek kudrette olmayacaktır.

Memleketimizde, en yüksek tranştan vergi ödeyen sermaye şirketleri ortağı sayısı parmakla sayılacak kadar azdır. Bundan ötürü, yatırım indiriminin teşvik edici tesirini gösterebileceği saha son derecede dar ve sınırlıdır. Dolayısıyla, ikinci ihtimal altında konu ettiğimiz genel yatırım hacmini arttırma ihtimali de aynı derecede zayıf olmak gerekmektedir.

Yatırım indiriminin uygulanmasındaki gayelerden biri de âtil fonların yatırılmasını teşvik etmektir. Gelir Vergisi sistemindeki müterakkilik dolayısıyla marjinal gelirin vergi yükü %70'e kadar artan bir seyir göstermesi, özellikle rizikonun yüksek olduğu hallerde, müteşebbisin yatırım yapmaktan vazgeçmesi ve elindeki fonları âtil tutması sonucunu vermektedir. Bu fonlar yatırıma sevk edildiği takdirde yatırım indirimi dolayısıyla marjinal gelirin vergi yükü düşerek aynı zamanda ortalama vergi yükü de azalmaktadır. Elde âtil fonlar tutulma sebebi marjinal gelirin vergi yükünün yüksekliği olduğu takdirde, bu yükün azalmasının müteşebbisleri yatırım hacmini genişletmeğe sevk edeceği açıktır.

Yukardaki tablo (Tablo II), elde âtil olarak tutulan fonlar yatırıldığı takdirde marjinal ve ortalama vergi yükündeki azalışın âtil fonların yatırıma aktarılmasında bir rol oynayabilecek kuvvette bulunduğunu ortaya koymaktadır. Görüldüğü gibi, âtil fonlarla finanse edilen munzam yatırımların meydana getirdiği munzam kazançlar, vergi matrahına yatırım indirimi dolayısıyla %50, %60 ve %75 nisbetinde bir indirim tabi tutulmak suretiyle dahil edildiğinde, marjinal kazancın vergi yükü birkaç değişgene bağlı olarak

azalmaktadır. Bunlardan biri uygulanan indirim nisbetidir. Diğerleri, munzam yatırımın kıymeti ve marjinal gelire ait müterakkilik derecesidir.

Marjinal ve dolayısıyla ortalama vergi yükündeki azalmanın âtil fonların yatırıma aktarılmasına yol açacağını söylerken bu fonların âtil tutulma sebebinin marjinal vergi yükünün ağırlığı olduğunu farzettik. Tabii, müteşebbislerin likidite tercihi yüksekse ve bunu gerektiren sebepler mevcutsa bu sebepler ortadan kaldırılmadıkça marjinal vergi yükündeki hafifleme istenilen gayeyi gerçekleştirmeyebilir. Nitekim, spekülâtif gayelerle elde büyük fonlar bulundurulduğu ve bu faaliyetlerden büyük kâr beklenildiği halde durum öyle olacağına göre, spekülasyonu bertaraf edecek tamamlayıcı tedbirlerin alınması da bu arada düşünölmek gerekir. Özellikle toprak spekülasyonu gibi veya dış ticaret tıkanıklıkları dolayısıyla mal spekülasyonu gibi gayelerle elde büyük fonlar tutulan memleketimizde bu sahaların daraltılması istenilen gayenin gerçekleştirilmesinin başlıca şartlarından biridir.

IV — YATIRIM İNDİRİMİNİN MÜTEŞEBBİSİN KARARLARINA TESİRİ

Yatırım indirimi bir vergi tasarrufu olmakla sermaye maliyetinde bir düşme imkânını vermektedir. Müteşebbis yatırım kararlarında diğer maliyetlerle beraber vergi indiriminin sağlayacağı maliyet tasarrufunu da göz önünde tutacaktır. Müteşebbisin kazancının tümünü veya bir kısmını yatırıma tahsis etmekten beklediği munzam kazancın kıymeti yaptığı munzam yatırıma nisbetle ölçülebilir. Yatırım indirimi dolayısıyla sağlayacağı vergi tasarrufu ise yatırım maliyetini düşürmek suretiyle bu nisbeti arttırmış olacaktır. Burada, sermaye maliyeti kavramı ile sermaye rantabilitesi kavramı arasında bir farkın bulunmayacağını hatırlatmamız gerekiyor. Şöyle ki : yatırım indirimi dolayısıyla elde edilen vergi tasarrufu yatırıma tahsis edilen fonların daha az vergi ödemesiyle izah edildiğinden, yatırım maliyetinin düştüğü açıktır. Aynı tasarruf, kâr haddi teknik olarak değişmediği faraziyesiyle, munzam bir yatırıma yanı Aktif artışına sebep olduğu için de yatırım indirimi sermaye produktivitesini arttırmış olmaktadır. Meselâ bir müteşebbisin 1.000.000 liralık kazancını yatırım indiriminden faydalan-

mak üzere yatırıma tahsis ettiğini kabul edelim. Eğer %50 nisbetinde bir indirim kabul edilmişse yatırıma tahsis edebileceği vergiler ödendikten sonraki kazancı $[1.000.000 - 500.000 = 500.000]$ $[500.000 \times 0,60 = 300.000; 1.000.000 - 300.000] = 700.000$ lira olacaktır. İndirime tâbi olmadığında ise yatırıma tahsis edileceği kazancı sadece $1.000.000 - (1.000.000 \times 0,60) = 400.000$ liradır. İndirimin uygulanacağı yatırımın getireceği kâr nisbeti, meselâ %5 olursa, mükellef bu yatırımı yaptığı takdirde kârına munzam ilâve $(700.000 \times 0,5 = 35.000)$ lira olacaktır. Bu tutar, indirime tâbi olmaksızın mükellefin arzu ettiği yere yatırım yapması halinde yatırılacak fonun sadece 400.000 olması dolayısıyla, %8,75 nisbetinde bir kâr haddine eşit bulunmaktadır. Bu itibarla mükellef ancak %8,75 nisbetinde bir kâr marjına ulaşmak imkânını görmediği takdirde, indirim uygulanacak yatırımı yapmağa razı olacak, demektir.

Mükellef, indirimin kendisine sağlayacağı menfaatin hesabında yukardaki alternatifleri gözönünde tutmak zorunda kalacağı için indirimin mükellefleri istenilen sahalara yatırım yapmağa sevk etmesi ancak en uygun alternatifin indirim sağlayan yatırımlarda bulunması halinde mümkündür. Yalnız, şunu da belirtelim ki, indirim dolayısıyla mükellefin sağlayacağı vergi tasarrufu mükellefin öz sermaye/borçlar nisbetini yükseltmesine imkân verdiğinden, borç alma kabiliyetini de yükseltmektedir. Böylece, devletçe istenilen sahalarda, yatırımın verimi işletmenin cesamet artışlarına paralel olarak arttığı hallerde, indirimden faydalanan yatırımların tercih edilme payı yükselmektedir. Bundan başka, büyük likidite sıkıntısı çeken ve borç hacmi genişlemiş olan firmaların indirimli yatırımın düşük olan verimliliğine rağmen diğer alternatiflere bakmaksızın indirimli yatırımı tercih etmeleri de mümkündür. Ayrıca, burada psikolojik bir hal de sözkonusu olabilir. Mükellef vergi tasarrufu ve bunun meydana getireceği Aktif kalemlerdeki artışa, elde edeceği kârdan daha fazla önem verebilir. Her ne kadar bu rasyonel değilse de memleketimizde hesaba katılması greken bir husustur. Bu sebeple yukarda verdiğimiz misalde mükelleflerin %8,75 nisbetinde bir kâr nisbetinin meselâ %10 ve hattâ %11 ve %12'ye çıkması halinde de yatırım indiriminden yararlanmak için gerekli yatırımları yapmağa razı olacakları düşünülebilir.

Yatırım indiriminin müteşebbisin kararları üzerinde bir etkisi de istihsalde kullanacağı teknikle ilgilidir. Yatırım indirimi dola-

yısiyle yukarda belirttiğimiz gibi sermaye maliyetinin ucuzlaması müteşebbisin daha fazla kapital ve daha az işgücü ile istihsal yapması için bir müşevviktir. Bu müşevvik ayrıca yatırımların bölgesel dağılışında yapılmak istenen değişme ile bir arada daha da kuvvetlenebilir. Bundan önce belirttiğimiz gibi, yatırım indirimi ile güdülen gayelerden biri özel teşebbüs yatırımlarını geri kalmış bölgelere çekmek ve böylece bu bölgelerdeki işsizlere yeni iş sahaları yaratarak bölgenin gelirini yükseltmektir. Bu gibi bölgelerde ise iş gücünün eğitiminden yoksunluğu ve hattâ kötü beslenmesi gibi sebeplerle veriminin düşüklüğü, işgücü devir nisbetinin yüksekliği çok düşük ücret hadlerine rağmen, gerçekte işgücü maliyetini yükseltmek yönünde bir etki yaratır. Bu bakımdan, sermaye maliyetini düşürücü bu tedbir geri kalmış bölgelerdeki yüksek işgücü maliyeti ile bir arada müteşebbisi kapital-entansif bir istihsal tekniği tercih etmeğe teşvik edebilir; âtil işgücüne çalışma sahası yaratılması gayesi de bu arada istenilen şekilde gerçekleşmeyebilir. Bununla beraber yatırım indiriminin sebep olacağı munzam yatırımların gelir arttırma kudreti birinci safhada değilse bile bunu takip eden safhalarda istihdamı arttırma gayesini de gerçekleştirebilir.

Hernekadar yatırım indirimi sermaye maliyetini düşürmekle yukarda açıkladığımız etkiyi yaratabilirse de bunu ifna edecek diğer bir etkinin de bulunduğunu unutmamak gerekir. Bu da, firmada sabit sermaye ile büyümenin firmaya yüklediği riziko ile ilgilidir. Sabit sermaye, özellikle, konjoktüre hassas yatırımlar sözkonusu olduğunda, firmanın talep tahavvüllerine karşı hassasiyetini arttırmakta, talebin düştüğü devirlerde yatırılmış sabit sermayeden vazgeçilemeyeceği için parça başına maliyet yükselmektedir. Bundan ötürü, söz konusu rizikodan kaçınmak gayesiyle sermaye maliyetindeki düşüşe rağmen firmada büyümenin sabit sermaye değil daha az kapital-entansif bir teknik tercih edilerek gerçekleştirilmesi mümkündür.

V — YATIRIM İNDİRİMİ VE DİĞER ALTERNATİFLER

Belirli istihsal kesimleri ve bölgelere özel teşebbüs yatırımlarını yöneltmek için yatırım indirimi gibi bir vergi politikası tedbirinden başka selektif kredi politikası, karşılıksız kapital yardımı ve hızlandırıcı amortisman da kullanılabilir. Yatırım indirimi kapitalin rantabilitesini yükseltmesi veya maliyetini düşürmesi dolayısıy-

le bu sahalara özel yatırımları çektiği gibi, söz konusu diğer tedbirler yoluyla de aynı gayeyi gerçekleştirmek mümkündür. Diğer bir deyişle; gaye özel kesim yatırımlarının bölgeler ve istihsal kesimleri itibariyle strüktürünü değiştirmek olduğu takdirde aynı gayeye her bir yoldan da varmak mümkündür.

Ancak, gaye aynı zamanda özel teşebbüs yatırımlarının hacmini de ykseltmekse — ki memleketimizde herhalde başlıca gayelerden biri de budur — selektif kredi politikası ile yatırım indirimini arasında bir fark ortaya çıkmaktadır.

Devlet yatırım indirimini uygulayacak yerde vergi varidatının bu kısmını banka sisteminin ucuz kredi politikasındaki munzam maliyetini karşılamaya tahsis ettiği takdirde, mecmu yatırım hacminde yatırım indiriminin uygulandığı hale nazaran çok daha yüksek bir artış sağlanması mümkündür. Teşvik edilmesi istenen istihsal sahaları ve bölgelere yapılacak olan yatırımlar için uygulanacak düşük faiz haddi ile banka sisteminin uyguladığı faiz haddi arasındaki fark, devletçe bütçeden yapılan bir subvansiyonla karşılandığı takdirde hem özel sektör yatırımlarının strüktürünü değiştirmek hem de hacmini arttırmak gibi gayeler bir arada gerçekleştirilebilir. Bu meseleyi bir misal ile izah edelim.

Farzedelim ki, devlet yatırım indirimini dolayısıyla 100.000.000 liralık vergi varidatı kaybına uğramıştır. Teşvik tedbiri olarak yatırım indirimi kullanıldığı ve indirim %50 nisbetinde olduğu takdirde özel kesimde yatırım artışı 200 milyon liraya yükselecektir. 100 milyon liralık fonu devletin, bu defa, yatırım indirimi uygulamaksızın mükelleften tahsil ettiğini, ve teşvik edilmek istenen kesimlerdeki firmalara ucuz kredi vermede fon olarak kullandığını kabul edelim. şöyle ki: bankaların normal olarak uyguladıkları faiz nisbeti %10 iken devlet, söz konusu 100 milyon lirayı teşvik etmek istediği firmalara faiz nisbetini düşürmek için faizin yarısını hibe etmekte kullanıyor olsun. Bu takdirde mecmu yatırım hacmi, her 5 lira 100 liralık bir yatırıma sebep olacağına göre, 2 milyar liraya yükselmiş olacaktır. Yatırım indirimi uygulandığı halde %50 nisbetindeki indirim göre 200 milyon liraya çıkacak olan mecmu munzam yatırım hacmi bu halde 2 milyara, yani 10 misli fazlasına çıkmaktadır.

şunu unutmamak gerekir ki, misalimizde indirimin % 50 nisbetinde uygulanması dolayısıyla vergi hâsilât kaybının iki misli bir

yatırım artışı kabul ettik. Oysa, büyük bir ihtimalle yatırım indirimi uygulanmadığı hallerde de mükellefler vergi ödedikten sonra ellerinde kalan gelirlerini yatırıma tahsis edebilirler. Bu takdirde ucuz kredi ile 2 milyara çıkacak olan munzam yatırım hacmi 10 misli değil bundan da fazla olacak demektir. Âzamî nisbet olarak da yirmi misline varabilecektir [18].

Yatırım indirimi dolayısıyla devletin ilk yıllarda kaybettiği vergi varidatının telâfisi yapılan yatırım dolayısıyla ilerki yıllarda gerçekleşecek gelir artışına bağlıdır. Yatırım hacmindeki artış ne kadar büyükse gelir artışı ve dolayısıyla vergi varidatı artışının o kadar fazla olacağı âşikârdır. Yukarıki açıklamamızdan da anlaşıldığı gibi, selektif kredi politikası uygulandığında yatırım hacmi ve dolayısıyla gelir artışı yatırım indiriminde söz konusu olandan çok daha fazla olmaktadır. Dolayısıyla, vergi varidatındaki artış da buna paralel olarak selektif kredi politikası bakımından, aynı şekilde, daha fazla olmak gerekir. Kısacası selektif kredi politikası gerek yatırım hacmini, gerekse vergi varidatı gelirin fonksiyonu olduğuna nazaran ilerki yıllarda devlet vergi varidatını yatırım indirimi ne nazaran çok daha fazla arttırması dolayısıyla, her iki bakımdan da daha tercih edilir bir politika tedbiri olarak gözükmektedir.

Yalnız şunu unutmamak gerekir ki, firmalar yönünden yatırım indirimi gerek tasarruf-yatırım süresini asgariye indirmek, gerekse aşırı borçlanmanın firmaya yüklediği rizikodan kurtarmak bakımından daha avantajlıdır. Bu bakımdan şöyle düşünmek de mümkündür : Yatırım indirimi firmanın öz sermaye/borçlar nisbetini yükseltmek suretiyle borç alma kabiliyetini yükselttiği için devletin ucuz faiz politikasını yürütebilmesi yatırım indirimine de bağlı görünmektedir. Firmaların öz sermaye/borçlar nisbeti düşük

[18] Nitekim Güney İtalya'nın kalkınmasında ucuz kredinin, devletçe sarfolunan fonların yatırım hacmine tesiri bakımından yatırım indirimi ve sermaye yardımına nazaran çok daha yüksek olacağı düşünülerek kredi yoluyla kalkınma ön plâna alınmıştır. İtalya'da banka sistemi kendi haline bırakıldığı takdirde gerek piyasa faiz haddi üzerinden kredi talebi bulması ve gerek verilen kredinin düşük rizikoya bağlanması arzusu dolayısıyla Kuzey'in finansmanına kaymaktadır. Böylece Güney'de toplanan mevduat dahi Kuzey'e gitmektedir. Devlet bunu önlemek ve fonların Güney'e akmasını temin etmek maksadıyla ucuz kredi politikasına başvurmak zorunda kalmıştır. Bak: Doç. Dr. Haydar Kazgan «Özel Teşebbüslere Devlet Yardımı: Ucuz Kredi» İktisat ve Maliye Mecmuası, Cilt VIII, sayı: 6, 1961.

olduğu müddetçe ucuz kredi borcun tahsil edilememe tehlikesini getirmekle devlete çok pahalıya mal olabilir. Bu gerçek gözönünde tutulursa sözkonusu iki teşvik edici tedbirin bir arada yürütülmesinin lüzumu daha iyi anlaşılır [19]. Zira bugünkü firma teorisinde firmanın borç alma kabiliyetini artıran tek hususun otofinansman olduğu ve firmanın cesametini tayinde öz sermaye/borçlar nisbetinin katı rol oynadığı tatbiki önemi olan bir mesele sayılmaktadır [20].

Yatırım indirimine diğer bir alternatif olarak memleketimizde hâlen uzun vadeli sınaî kredi veren tek müessese olan Türkiye Sınaî Kalkınma Bankasından faydalanmak akla gelmektedir. Söz konusu banka yatırım kredisi alanların yarı yarıya kendi fonlarıyla yatırıma iştirâkini şart koşturmaktadır. Devlet indirimi uygulayacak yerde buna tekabül eden vergi varidatını Banka'ya tahsis ettiği ve tesbit ettiği yatırım sahalarına kredi olarak verilmesini istediği fonları arttırmakta kullandığı takdirde yatırım indirimi %50 olarak uygulandığı hallerde elde edilecek yatırım artışı ile aynı sonucu elde etmiş olacaktır.

Ziraat Bnkası da ziraat kesimine verdiği ve hâlen pek cüzî bir miktarda bulunan ziraî yatırımlar için aynı şartları kabul ederek bir yatırım bankası niteliğini kazanabilir. Her iki halde de sağlanacak fayda şudur ki, Yatırım Ofisi gibi proje tetkiki için ayrı bir merci teşkiline bir ihtiyaç kalmamaktadır. Söz konusu iki bankanın vasıflı elemanları takviye edilerek aynı iş görülebilir ve böylece önemli bir maliyet tasarrufu sağlanabilir.

[19] Dr. Haydar Kazgan, «Yatırımlarda Finansmanın rolü» İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt XX, sayı 1-4; Dr. Gülten Kazgan, «Türkiye Ziraatında Belirsizlik».

[20] Devamlı vergi muafiyeti ve faiz yüküne devletin iştirâki özel teşebbüse sağlanan munzam bir menfaat olarak kabul edilmemek gerekir. Zira, gerek vergi muafiyeti ve gerek faiz yüküne devletin iştirâki sermaye verimliliğini diğer sektörlerde veya diğer yatırımlardaki seviyeye çıkarmak maksadıyla yürütülmektedir. Özel teşebbüs sermayenin alternatif maliyeti yüksek olduğu müddetçe, devletin iktisadî kalkınma için gerekli gördüğü ve plânda belirttiği sahalara yatırım yapmak istemeyecektir. Başka bir deyimle, sermaye verimliliği %20 olduğu takdirde kimse sermayesini %10 getiren fakat kalkınma için zarurî olan yatırımlara tahsis etmeyecektir. Devlet vergi muafiyeti, ucuz kredi ve sair müşevviklerle bu verimliliği %20'ye hattâ daha fazlaya çıkarmak suretiyle özel sermayenin istenilen sahalara kaymasını sağlamağa çalışacaktır.

Yatırım indirimine diğ̈er bir alternatifin *Hızlandırıcı Amortisman* olduğunu belirtmiştik. Hızlandırıcı amortisman gerek müteşebbisi yatırıma sevk etmek ve gerek yatırım hacmini arttırmak bakımından yatırım indiriminden beklenen sonuçları verebilir. Burada söz konusu iki tesiri ayrı ayrı ele alarak farkları belirtmeğ̈e çalışalım.

Tek bir firma yönünden hızlandırıcı amortismanın yatırım müşevviki olması amortisman fonlarının döner sermayenin finansmanındaki rolü ile izah edilmektedir. Hızlandırıcı amortismanla sabit sermaye eşyası çok daha kısa zamanlarda amorti edildiğ̈inden, bilhassa ilk yıllarda amortisman ameliyesi firma bakımından finansman maliyetini düşürücü bir tesir yaratmaktadır. Memleketimizde faiz haddinin yüksek olması dolayısıyla, amortisman fonlarının büyük ölçüde döner sermayenin finansmanında kullanılması döner sermayenin finansman maliyetini cari faiz haddinin altına indirebilecektir. Ayrıca, amortisman fonları firmanın öz sermaye/borçlar nisbetini yükseltmek suretiyle borçlanmanın rizikosunu düşürecek ve böylece firmanın daha iyi şartlarda borç almasını sağlayacaktır. Memleketimizde uzun vadeli kredinin bulunmaması dolayısıyla sabit sermaye eşyasının kısa vadeli borçlarla finanse edildiğ̈i düşünülürse hızlandırıcı amortismanın firmaya uzun vadeli fonlar kazandırmadaki rolünün bu eksikliğ̈in tesirlerini de azaltacağı iddia edilebilir.

Bilindiğ̈i gibi, hızlandırıcı amortisman uygulandığ̈ı takdirde sabit sermaye ile büyüme asgarî riziko şartları ile mümkün olmaktadır. Amortisman devresini kısalttığ̈ından riziko ve belirsizliğ̈i azaltmak suretiyle yatırım kararlarında müteşebbisin iyimser olmasını sağlamaktadır.

Hızlandırıcı amortisman uygulandığ̈ında, yatırımın ilk yıllarında amortismanların yüksek olması dolayısıyla, safi kârların müteşebbise fon arzı olarak kıymetini yükseltmek, vergi matrahı olarak ise düşürmek suretiyle yatırıma tahsis edilebilen fonların mecmu kıymeti artar; yatırım maliyeti azalır ve dolayısıyla sermaye rantabilitesi yükselir. Gerçi, amortisman süresinin kısaltılması mükellefin ilk yıllarda sağladığı vergi tasarrufunun ilerde ödenecek fazla vergi ile kıymetini azaltmaktadır. Bununla beraber, ödenecek verginin iskonto edilmiş kıymeti, meselâ Doğru Metodu ile hesaplanan yıllık amortisman paylarına nazaran daha düşük olmaktadır.

Ayrıca, mükellefin yatırımın ilk yıllarında geniş ölçüde likidite ihtiyacı içinde bulunacağı düşünülürse ilk yıllardaki vergi tasarrufunun yatırım müşevviki olarak rolünün sadece vergilerin ıskonto edilmiş kıymetine bağlı kalmayacağına şüphe yoktur [21]. Özellikle, ıskonto kıymetinin hesabında firmanın marjinal borcunun maliyeti faiz haddi olarak uygulanırsa bu tesir daha da artmaktadır.

Marjinal gelire uygulanan vergi nisbeti % 50 ve amortisman müddeti 10 yıl kabul edildiği takdirde, amortisman müddetini yarıya indiren bir sistemin kabulü, gayrisafî olarak %30 getiren yatırım projeleri yerine sadece %20 safî kâr getiren projelerin tercih edilmesi gibi bir sonuç yaratır. Bu sonuç faiz haddinin çok düşürülmesi, hattâ ortadan kaldırılmasıyla dahi elde edilemeyecektir [21].

Hızlandırıcı amortismanın yatırım hacmini genişletmede şöyle bir rol oynayacağı da düşünülebilir : Mevcut sabit sermaye eşyası hızlandırıcı amortismanına rağmen teknik eskime süresi doluncaya kadar kullanılmaya devam edildiği takdirde firmada biriken amortisman fonları eski tesislerin yenilenmesi için değil, fakat kısmen firmanın büyümesini sağlayacak yeni yatırımlar için kullanılabilir. Diğer bir deyişle, bu halde gayri safî bir yatırım değil, fakat safî bir yatırım söz konusudur. Teknik değişimin çok süratli olduğu ileri sanayi memleketlerinde hızlandırıcı amortismanlar firmaların teknik değişimleri takip etmelerini sağlamak bakımından büyük fayda taşır. Türkiye gibi teknik yenilikleri pek yakından takip etmeyen bir memlekette ise asıl faydası, amortisman süresi dolmazdan önce biriken fonların kısmen yeni yatırımlarda kullanılması bakımından düşünölmek gerekir.

Hızlandırıcı amortismanın ilk yıllardaki tesiri maliyetleri yükseltmek yönündedir. Bu bakımdan maliyetlerin esasen yüksek olduğu memleketimizde uygulanması tenkid edilebilir. Ancak, yukarıda belirttiğimiz gibi, hızlandırıcı amortisman firmanın büyümesini teşvik ettiği ve dolayısıyla büyük çapta istihsalin sağladığı içsel tasarrufları mümkün kıldığı takdirde, maliyetleri değil arttırmak, fakat aksine azaltmak yönünde bir etki yaratabilir.

[21] N. Andreatta «L'ammortamento in relazione ad alcuni problemi di dinamica economica». Rivista Internazionale di Scienze Sociali, Gen-Feb. 1956, s: 12 - 31.

Yukardaki kısa açıklamamızdan anlaşılacağı gibi, yatırım indirimi ile güdülen gâyeyi gerçekleştirmek bakımından çeşitli alternatifler mevcuttur ve her biri ayrı fayda ve mahzurlar taşımaktadır. Alternatiflerin çeşitliliği gözönünde tutulursa, özel teşebbüs yatırımlarının teşviki için politika tedbiri olarak yatırım indirimi üzerine karar kılmazdan önce diğer alternatiflerin de ayrı ayrı incelenmeye tabi tutulması gerekeceği ortaya çıkar.

VI — YATIRIM İNDİRİMİ VE KAMU HİZMETLERİNİN FİNANSMANINDA ÖZEL SERMAYE

1933'de Halk Partisi devletçilik ilkesini kabul ettikten günümüze kadar geçen zaman süresi içinde bir kısım devlet teşebbüslerinin Mülhak Bütçe, İktisadî Devlet Teşekkülü ve Anonim Şirketi gibi gittikçe daha liberalleşen bir idare tarzına doğru yöneldiği açıkça görülmektedir. Devletin bugüne kadar, geniş anlamda kamu hizmeti sayarak girdiği iktisadî faaliyet sahalarına yatırım indirimi sayesinde, özellikle anonim şirketi şeklindeki özel teşebbüsü de katarak liberalleşmek eğilimindeki bu zincire son halkayı ilâve etmek istediği anlaşılmaktadır. Gerçekten, yatırım indiriminin uygulanacağı bölgeler ve iktisadî faaliyet sahaları gözönünde tutulduğunda, bunların çoğu itibariyle indirim uygulanmadığı takdirde ya ancak devletin kamu hizmeti sayarak yapacağı veya özel teşebbüse bırakıldığı takdirde kârlılığın düşüklüğü dolayısıyla hiç yapılmayacak yatırımlar olduğu görülür. Bu bakımdan, yatırım indirimi bir yönü ile devletin kamu hizmetlerini kısmen özel teşebbüse devretmesi kısmen de kendisinin yalnız iştirâkçi olarak kalması gibi yeni bir kamu hizmetleri finansman politikasının ortaya çıkmasını hazırlayabilir.

Bilindiği gibi, aslı diyebileceğimiz ve genel fayda yaratan kamu hizmetlerinde hizmetin finansmanı tamamen bütçeye bağlıdır. Bu usul en liberal memleketlerde dahi böyledir. Bir silâh ve cep hane işletmesinin münhasıran devlete ait bulunması gibi. Diğer bir kısım kamu hizmetleri işletmelerinde ise sermayenin rantabilitesinin düşüklüğü dolayısıyla devlet tarafından finanse edilmesi kaideleşmiştir. Ancak ötedenberi batı memleketlerinde uygulanan bir usule göre bu tip işletmelerde de özel sermayeden istifade edilmektedir. Bunun için devlet işletmesine ortak olan veya bu işi kendi üzerine

almış olan özel sermayeye bir takım imtiyazlar tanınmakta ve bu sahalarda rantabilite düşüklüğü bu imtiyazlarla telâfi edilmektedir. Yatırım indirimi de çoğu zaman bu imtiyazlardan birini teşkil eder.

Ancak liberalleşme politikasının memleketimizde batı örneğini takip ederek bugün daha da ileri götürülmek istenmesi devletin iktisat politikasında göze batacak kadar âşikâr bir çelişmeye işaret etmektedir. 5 yıllık Kalkınma Plânı devletin gittikçe artan bir şekilde iktisadî hayata müdahalesinin kaçınılmaz olduğunu gösterirken, alınan iktisat politikası tedbirleri bunun tam aksi intibai uyandırmakta ve Türkiye ekonomisinin gittikçe liberalleşen bir veçhe almasını teşvik etmektedir.

Kalkınma plânında yapılan tahminler toplumumuzun iktisadî refahını arttırmak için devletçiliğin kaçınılmaz ve vazgeçilmez bir politika olduğunu, yatırım indirimi ise refah artışı için gerekli yatırım sahalarına özel teşebbüsü de katmak gereğini ortaya koymaktadır. Bize çelişik gözüken plândaki tahminler ve iktisat politikası tedbirini yorumlayarak devletin yatırım indirimi ile daha çok özel teşebbüse rehberlik etmek istediği ve bugüne kadar lüks gayrimenkul ve spekülâtif sahalara giden fonları kalkınma için gerekli sahalara yöneltmeğe çalıştığını söyleyebiliriz. Yatırım indirimi kalkınma için gerekli yatırım sahalarına özel teşebbüs elindeki fonları çekebildiği ve özel teşebbüsü devletin tamamlayıcısı haline getirebildiği nisbette bu çelişme bertaraf edilmiş sayılabilir.